

KOMUNITNÉ MAPOVANIE AKO PROSTRIEDOK MANAŽMENTU ĽUDSKÝCH ZDROJOV V MARGINALIZOVANÝCH OBLASTIACH

COMMUNITY MAPPING AS A MEANS OF MANAGING HUMAN RESOURCES IN MARGINALIZED AREAS

Milan Takáč

Abstract

The aim of our contribution is to introduce community mapping as a method of human resources management in marginalized areas. Community mapping is used for projects involving people to participate on local space management and local development. However, in our contribution we have focused on the other way of use of community mapping – as a tool for management of human resources. We divided our contribution into two main parts. In the first part we analysed using of community mapping in Slovakia. In the second part we realised case study in the town Dobšiná to confirm our knowledges from the first part of the contribution. Dobšiná is a town in eastern Slovakia suffering from bad economic situation and marginalized Roma community with high rate of unemployment. The self-government office in Dobšiná has made a project of mapping the Roma dwellings and giving them address numbers. In the mapping projects were involved the town police, mayor of Dobšiná, social workers and the Roma Vajda. The objectives of the project were to improve living conditions of Roma and to help them to find a job. In our contribution we have researched results of the project.

Key words: community mapping, Dobšiná, marginalized areas

JEL Code: E24, J15, J24

Úvod

Cieľom nášho príspevku je predstaviť komunitné (nazývané aj kolaboratívne, alebo participatívne) mapovanie ako jeden z prostriedkov organizácie (manažmentu) a získavania ľudských zdrojov so zameraním na územie Slovenska. Vo svete, hlavne v rozvinutých krajinách, sa komunitné mapovanie využíva ako nástroj demokratizácie verejnej správy, umožňujúci občanom spolupodieľať sa na správe verejného priestoru (Gessa 2008, Moor 2018), v oblasti rozvojovej pomoci, krízového manažmentu (Boulos et al. 2011, Pánek 2011).

Osobitou súčasťou komunitného mapovania sú pocitové mapy, ktoré vyjadrujú užší (osobnejší) vzťah človeka a priestoru (Moor 2018). Komunitné mapovanie zahraničná literatúra zaraďuje do oblasti *neokartografie* ako tzv. nový prístup pri mapovaní, ktorý využíva dominantne ako zdroj dát metódu *crowdsourcingu* (Boulos et al. 2011, Pánek 2011).

V našom príspevku sme sa zamerali na doteraz málo preskúmaný aspekt využitia komunitného mapovania ako nástroja pre organizáciu a získavanie ľudských zdrojov. Ako uvádzajú autori Pánek (2011) a Moor (2018), komunitné mapovanie sa vo svete využíva pre účel manažmentu prírodných zdrojov a komunitnú spoluprácu v rozvojových krajinách. Situáciu v oblasti využitia komunitného mapovania na Slovensku uvádzame nižšie.

1 Doterajší stav využitia komunitného mapovania na Slovensku

Na Slovensku sa s intenzívnejším využitím komunitného mapovania začalo zhruba pred desiatimi rokmi. Vo svojej podstate sa jedná o tzv. kolaboratívne projekty (podľa Páleník 2010, Moor 2018) ktorých myšlienkou je umožniť komukoľvek sa podieľať na tvorbe obsahu mapového výstupu. Komunitné mapovania na Slovensku sa zatiaľ v odborných publikáciách takmer vôbec nevyskytuje, okrem niektorých štúdií a autorov, ktorí sa mu čiastočne venovali (Páleník 2010; Brunn, Matlovič, Mušínska et al. 2018). Naš príspevok je tak jedným z prvých diel v tejto oblasti.

1.1 Využitie komunitného mapovania na celoštátnej a miestnej úrovni na Slovensku

Ako príklady projektov využívajúcich komunitné mapovanie uvádzame také projekty, ktoré obsahovo korešpondujú s našim príspevkom a sú využiteľné pre potreby manažmentu ľudských zdrojov. Ako jeden z príkladov uvádzame portál *Odkaz pre starostu* (*odkazprestarostu.sk*) ktorého cieľom je zbierať podnety od občanov zaznamenané na podkladovej mape Google, ktorá tvorí mapové okno tohto portálu. Na celoštátnej úrovni pôsobí spoločnosť *Freemap.sk*, slovenská sekcia Open Street Map, ktorej práca má široké spektrum využitia (okrem iného) v oblasti manažmentu územia (Páleník 2010). Okrem toho sa na Slovensku ešte vyskytujú lokálne participatívne mapové portály, prevažne s obsahom určeným turistom, avšak tieto pre náš príspevok nemajú význam.

Na úrovni obcí a miest Slovenska akékoľvek verejné (nielen komunitné mapovanie) iniciatívy stále narážajú na nechotu predstaviteľov samospráv umožniť občanom širšie možnosti vzájomnej spolupráce, a len pomaly dochádza k zmenám (Nemec 2018). Situáciu komplikuje aj príliš veľká rozdrobenosť sídiel (Nemec 2018). Na Slovensku sa už komunitné

mapovanie využíva pri participatívnych rozpočtoch (Nemec 2018), mapovaní podrozvinutých lokalít s rómskym obyvateľstvom (Brunn, Matlovičová, Mušínska et al. 2018), a najnovšie pri pocitových mapách (podľa Brunn, Matlovičová, Mušínska et al. 2018; Burák 2018).

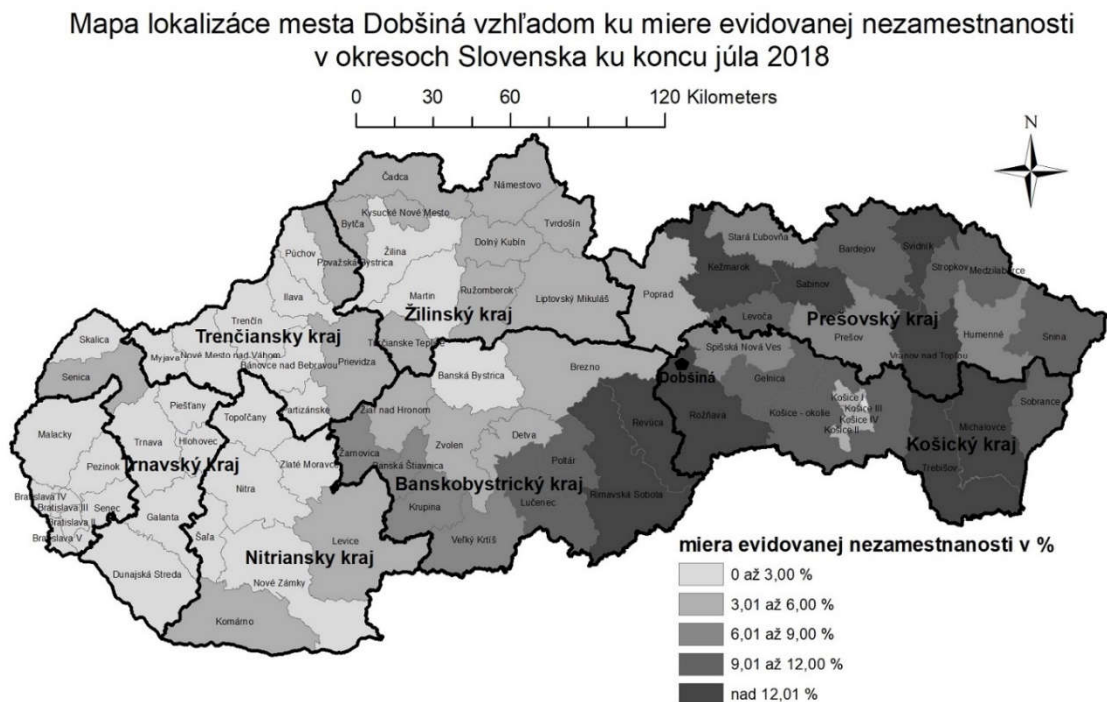
2 Komunitné mapovanie a jeho využitie ako prostriedku manažmentu ľudských zdrojov v Dobšinej

Praktickú časť nášho príspevku tvorí štúdia z mesta Dobšiná, kde sa od roku 2014 realizuje projekt komunitného mapovania rómskych obydí a komunitnej spolupráce s rómskym obyvateľstvom. Projekt má dve na seba nadväzujúce fázy a ciele. Prvým cieľom bolo zistiť presný počet obyvateľov rómskej osady, a počet obydí v nej. Druhou fázou projektu, ktorá trvá doteraz, je pokračujúca spolupráca s Rómami, pričom sa využívajú skúsenosti z mapovania počas prvej fázy projektu. Cieľom druhej fázy je intenzívnou spolupracou pomôcť Rómom pri ich vyššej uplatniteľnosti na trhu práce (mestoDobšina.sk 2015, Karika 2017).

2.1 Východiská pre náš výskum, súčasná ekonomická situácia v Dobšinej

Dobšiná sa nachádza v okrese Rožňava v Košickom kraji a v bývalom historickom regióne Gemera – Malohontu. Súčasnú ekonomickú situáciu mesta charakterizuje úpadok tradičných odvetví hospodárstva, ktorými boli hlavne baníctvo zamerané na ťažbu železnej rudy a azbestu. Poľnohospodárstvo v okolí Dobšinej taktiež upadá. Mesto ekonomicky dopláca na svoju polohu na území s nedostatočnou dopravnou infraštruktúrou (Karácsony, Bálint 2016). Celkovo územie juhu stredného Slovenska a severovýchodné Slovensko predstavujú ekonomicky podrozvinuté regióny s viacnásobnými marginalizujúcimi faktormi, kde sa okrem úpadku pôvodných ekonomických odvetví pridáva faktor nedostatočnej infraštruktúry, a aj demografický faktor – nízka vzdelanosť obyvateľstva a vysoké vyst'ahovalectvo (Karácsony, Bálint 2016). Dobšiná je jedným z príkladov miest trpiacimi viacnásobným pôsobením marginalizujúcich faktorov. V neposlednom rade musíme spomenúť aj dlhodobo nedostatočnú podporu vlády pre regionálny rozvoj, a nedostatočné čerpanie fondov EÚ (Švecová, Rajčáková 2014; Karácsony, Bálint 2016). Na mapke uvedenej nižšie sme znázornili polohu mesta Dobšiná vzhľadom k miere nezamestnanosti podľa okresov na Slovensku. Okres Rožňava mal v júli 2018 mieru evidovanej nezamestnanosti 14,14 %, najvyššiu hodnotu evidovanej nezamestnanosti na Slovensku dosiahol okres Rimavská Sobota s hodnotou 17,32 % (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny 2018).

Obr. 1: Lokalizácia Dobšinej v rámci Slovenska a miera evidovanej nezamestnanosti

Autor: Milan Takáč, softvér ArcGIS 10, zdroj dát: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2018)

2.2 Použité výskumné metódy

Hlavným zdrojom poznatkov pre túto časť štúdie bol terénny výskum v Dobšinej, realizovaný v septembri 2018. Ako výskumnú metódu sme využili rozhovor so sociálnymi pracovníkmi, ktorí pri mapovaní rómskych obydľí pomáhali. Pýtali sme sa na záujem o mapovanie zo strany Rómov a ich postoje, počty zúčastnených subjektov na projekte, výsledky práce, bytovú výstavbu, výsledky v oblasti zamestnanosti Rómov a plán ďalšej práce. Osobne sme sa dostali do blízkosti osady, nie až priamo do nej, nakoľko Rómovia sú rezervovaní voči neznámym ľuďom, a fotografovanie priamo v osade odmietali. Ďalším zdrojom informácií boli miestne médiá - internetové noviny Dobšinej.

2.3 Mapovanie rómskych obydľí v Dobšinej, výstavba nových bytov

Ako ukážkový príklad využitia komunitného mapovania v podmienkach Slovenska môžeme uviesť projekt mapovania rómskych obydľí v Dobšinej. Projekt predstavuje príklad dlhodobej viacstrannej spolupráce. S iniciatívou riešenia problematiky bývania Rómov prišiel primátor Dobšinej Ján Slovák, ktorý bol zvolený v roku 2014. Cieľom projektu bolo zistiť skutočný počet obyvateľov osady, a počet rómskych príbytkov. Získané údaje z mapovania boli neskôr použité pri výstavbe bytov pre Rómov, pričom pôvodná osada mala byť zlikvidovaná (mestoDobšina.sk 2015, Karika 2017).

Samotné mapovanie rómskych obydí sa začalo ku koncu roka 2014 (Karika 2017). Cieľom mapovania bolo zistiť presnú polohu rómskeho obydí a priradiť ku nemu číslo, ktoré malo byť jeho adresou. Názvy ulíc sa nepoužívali, iba názov „Rómska osada“ + konkrétne číslo. Číslo objektu bolo viditeľnou farbou namaľované na prednej stene objektu. Do tohto mapovania sa zapojil sám primátor Dobšinej Ján Slovák, ďalej terénni sociálni pracovníci, mestská polícia Dobšiná, a vajda miestnej rómskej komunity Marián Bubenčík (mestoDobšiná.sk 2015, Karika 2017). Obyvatelia osady prijali mapovanie spočiatku s rôznymi pocitmi, dôležitou úlohou všetkých participujúcich strán bolo presvedčať obyvateľov osady o tom, že tento projekt im prinesie lepšie životné podmienky.

Obr. 2: Primátor Dobšinej Ján Slovák sa aktívne zapojil do mapovania obydí v osade

Zdroj: mesto.Dobšiná.sk (2015)

Mapovanie rómskych obydí prinieslo dôležité poznatky. Počet obyvateľov osady sa dovtedy iba odhadoval, avšak k 1. júlu 2018 počet obyvateľov osady dosiahol 561 osôb. Ďalšie zistenia sa týkali obydí a bytových podmienok Rómov. Zistilo sa, že v rokoch 2009 až 2014 bolo postavených 37 nelegálnych rómskych obydí, spolu ich bolo mapovaním zistených 74 v závere roka 2014 (Karika 2017). Pri mapovaní sa zistila zlá kvalita týchto obydí, do väčšiny z nich počas dažďov zatekalo, a nachádzali sa v nich rôzne parazity, hlavne blchy a ploščice, ktorých výskytom trpeli hlavne deti. Elektrická energia bola v obydliach zavedená zväčša načierne pomocou do seba zapojených predlžovacích prívodov. Tieto obydli neboli prihlásené na platbu miestnych daní a poplatkov. Sociálne zariadenia sa v týchto obydliach nenachádzali,

Rómovia si vodu nosili z neďalekého Dobšinského potoka, ktorý často slúžil aj na vykonávanie telesných potrieb. Rómovia počas rozhovorov pri mapovaní uviedli, že nízka úroveň hygieny je dôvodom, prečo sa hanbia hľadať si zamestnanie a posielajú deti do škôl. Alarmujúcu situáciu s bývaním sa primátor Dobšinej Ján Slovák rozhodol riešiť likvidáciou osady a výstavbou nových bytov. Plán výstavby počítal s dvomi bytovkami, v každej z nich bude 51 bytov. Okrem plánovaných nových bytoviek sa na území osady nachádza ešte jedna staršia panelová bytovka zo 70. rokov 20. storočia (viditeľná na obrázku č. 3 vľavo), ktorá bude musieť byť v blízkej budúcnosti pre nevyhovujúci stav zbúraná.

Obr. 3: Ukážka výstavby nových bytov v rómskej osade v Dobšinej (september 2018)

Autor: Milan Takáč

Tab. 1: Tabuľkový prehľad výsledkov mapovania rómskej osady v Dobšinej, prehľad zapojenosti do projektu mapovania

Počet obyvateľov Dobšinej k 1. septembru 2018	5 687
Počet obyvateľov rómskej osady - júl 2018	561
Z toho ekonomicky aktívni v osade - december 2014	380
Ekonomicky aktívni v osade - júl 2018	403
Zistený počet rómskych obydľí v osade - december 2014	74
Počet obyvateľov osady, ktorí spolupracovali pri mapovaní	21
Počet zapojených terénnych soc. pracovníkov do mapovania	5
Príslušníci Mestskej polície Dobšiná zapojení do mapovania	3

Autor: Milan Takáč

Výstavbou bytov v osade sa končí prvá fáza projektu, ktorej cieľom bolo zistiť vyššie spomínané počty rómskych obydľí a počet ich obyvateľov. Dve bytovky po 51 bytov už sú

(september 2018, s jednoročným oneskorením) postavené, aktuálne prebieha kolaudačné konanie, a Rómovia sa do nich postupne sťahujú. Sťahovanie Rómov by malo byť ukončené v novembri 2018. Následne prebehne čistenie priestoru okolo bytoviek, a úprava ich okolia.

2.4 Spolupráca s Rómami za účelom zlepšenia ich postavenia na trhu práce

Spomedzi 561 obyvateľov, ktorí k 1. júlu 2018 obývali osadu v Dobšinej, tvorilo ekonomicky aktívne obyvateľstvo asi 380 osôb (vo veku 15 až 60 rokov), ako sme sa dozvedeli na základe rozhovoru so sociálnymi pracovníkmi. Miera nezamestnanosti v osade dosahovala v roku 2014 (kedy sa začal projekt mapovania rómskych obydí) cca 90 %, z toho prakticky všetci boli ľudia bez práce dlhšie ako 12 mesiacov. Situáciu ešte komplikovala práca „načierno“ bez potrebných dokumentov. Tí, čo boli zamestnaní, zväčša pracovali na rôzne krátkodobé zmluvy, zvlášť počas letného obdobia ako pomocní stavební robotníci.

Prvá fáza projektu komunitného mapovania priniesla prehľad o počte obyvateľov osady, a jej finálnym výsledkom bolo zmapovanie rómskych obydí a výstavba nových bytov. Zlepšenie svojich bytových podmienok Rómovia postupne vnímajú aj ako jednu z ciest k lepším možnostiam hľadania si zamestnania. Aj vyššie v našom príspevku sme spomínali nedostatočnú hygienu ako jeden z faktorov znevýhodnenia obyvateľov osady na trhu práce. Pri výskume sa zistilo, že spolu s nedostatočnou hygienou úzko súvisia nedostatočné pracovné návyky, hanblivosť, nedisciplinovanosť, a zaužívaný zvyk zneužívania sociálneho systému.

Avšak už počas samotného mapovania obydí a počas výstavby bytov sa samotní Rómovia zaujímali o to, či budú schopní platiť v bytoch nájomné a faktúry, a kde si na to zarobia. Samospráva Dobšinej pri riešení problematiky zamestnanosti využila projekt mapovania rómskych obydí aj na účel stretávania sa s Rómami a poskytovania im informácií o možnostiach zamestnania, alebo doplnenia si vzdelania. V tomto smere sa aktívne angažoval vajda osady Marián Bubenčík, ktorý Rómom v osade sprostredkúval pracovné ponuky. Jednalo sa hlavne o manuálne práce na stavbách na západnom Slovensku. Okrem toho bolo potrebné vytvoriť pracovné miesta na dobu neurčitú a čo možno najbližšie k rómskej osade.

V oblasti miestnej zamestnanosti sa angažoval primátor Ján Slovák, ktorý v Podniku služieb mesta Dobšiná vytvoril vďaka príspevkom od štátu 100 pracovných miest v drevárskej výrobe. Zamestnaní Rómovia si tu budujú pracovné návyky, a zarábajú hrubú mzdu okolo 500 eur mesačne. Pre viacerých z nich sa jedná o prvé zamestnanie v živote. Rómovia boli taktiež zamestnaní pri výstavbe bytov, v ktorých budú bývať. Pri mapovaní obydí v osade boli pri spoločných rozhovoroch vyberaní tí Rómovia, ktorí by prácu najviac potrebovali, poväčšine sú to živitelia viacdenných rodín. Miera nezamestnanosti v rómskej osade v Dobšinej sa znížila

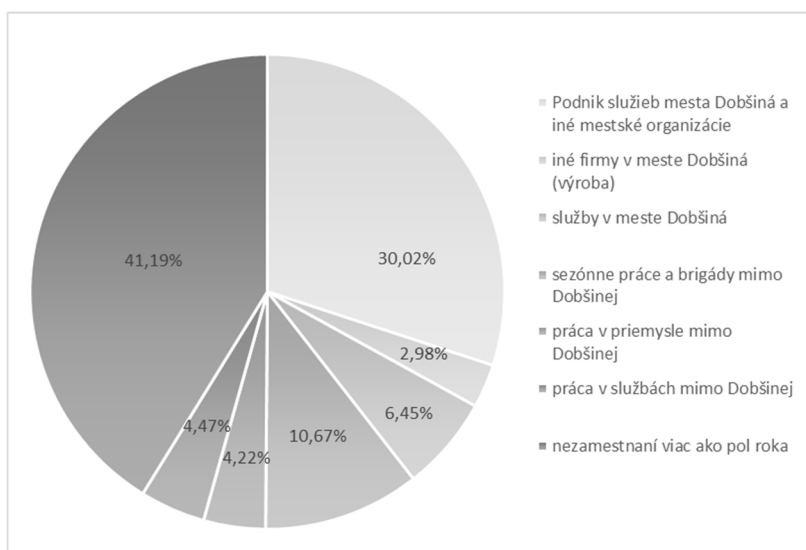
z približne 90 % v roku 2014 na zhruba 41 % v júli 2018. Na nižšie uvedenom grafe sme znázornili situáciu ohľadom zamestnanosti Rómov z osady v Dobšinej na základe informácií od sociálnych pracovníkov v Dobšinej, zamestnaných sme vytriedili podľa miesta zamestnania.

Tab. 2: Prehľad zamestnanosti obyvateľov rómskej osady ku koncu júla 2018

Prehľad zamestnanosti ekonomicky aktívnych obyvateľov osady - 31. júl 2018 *	
Podnik služieb mesta Dobšiná a iné mestské organizácie	121
iné firmy v meste Dobšiná (výrobné priemyselné prevádzky)	12
služby v meste Dobšiná (maloobchod, ubytovacie zariadenia, školstvo, pošta)	26
sezónne práce a brigády mimo Dobšinej	43
práca v priemysle mimo Dobšinej	17
práca v službách mimo Dobšinej	18
nezamestnaní viac ako pol roka	166
Spolu ekonomicky aktívne obyvateľstvo osady	403

Autor: Milan Takáč, * pozn. autora: údaje v tabuľke nemusia byť úplne presné z dôvodu častého striedania zamestnaní Rómami, komplikovanosti ich pracovných dohôd a náročnosti výskumu priamo v osade.

Obr. 4: Grafické znázornenie zamestnanosti obyvateľov rómskej osady s podielom zamestnanosti podľa miesta zamestnania (koniec júla 2018)

Autor: Milan Takáč (na základe tabuľky 2)

Vo všeobecnosti je známe, že na Slovensku, ale aj v okolitých krajinách EÚ pociťuje ekonomika nedostatok pracovnej sily. Tento nedostatok ľudských zdrojov môžu Rómovia využiť ako svoju príležitosť zamestnať sa a odpútať sa od sociálneho dna. Avšak, Rómovia sú pre mnohé firmy nepoužiteľní (Šuvada 2015; Karácsony, Bálint 2016). Komunitné mapovanie v Dobšinej sa takto ukázalo ako jeden z prostriedkov návratu Rómov späť na trh práce. Rómovia, ktorí už budú mať prax a kvalifikáciu, sa tak môžu stať pre firmy cennými zamestnancami, čo už potvrdzujú poznatky z nášho príspevku.

Záver

V našom príspevku sme predstavili využitie komunitného mapovania nielen ako prostriedku mapovania priestoru, ale aj ako nástroja pre prácu s ľuďmi z marginalizovaných lokalít. V podmienkach Slovenska sa jedná o inovatívny projekt. Komunitná spolupráca v Dobšinej stále pokračuje, po ukončení sťahovania Rómov do nových bytov v novembri 2018 bude na území osady prebiehať výskum týkajúci sa zamestnanosti Rómov, a bude pokračovať terénna sociálna práca a spolupráca primátora mesta s vajdom. Cieľom ďalšej spolupráce bude zisťovanie počtu obyvateľov v bytoch, kontrola nelegálneho bývania (je tu riziko pristťahovania sa príbuzných týchto Rómov) a bude sa kontrolovať technický stav a hygiena v nových bytoch. Neplatičstvo bude taktiež prísne kontrolované, rovnako sa bude sledovať dochádzka detí Rómov do škôl. Ako sme už naznačili, komunitná spolupráca v Dobšinej, ktorá vzišla z mapovania rómskych obydľí, bude aj naďalej pokračovať. Poznatky z nášho príspevku považujeme za využiteľné aj pre iné podobné lokality, a to nielen na Slovensku.

PodĎakovanie

Tento príspevok vznikol vďaka grantu VEGA č. 1/0246/17 „*Keď pracovať nestačí: znásobená marginalita vo slovenskej spoločnosti – sociálne a priestorové znevýhodnenie vo vzťahu k trhu práce*“ a s podporou Grantu Univerzity Komenského č. 293/2018 „*Participatívne prístupy pri mapovaní sociálne vylúčených lokalít na Slovensku*“. Nakoniec ďakujem pani Mgr. Anne Wágnerovej, sociálnej pracovníčke mesta Dobšiná, za jej čas a cenné informácie.

Prehľad literatúry

- [1] BOULOS, N., K., RESCH, B., CROWLEY, D., N. et al. (2011). Crowdsourcing, citizen sensing and sensor web technologies for public and environmental health surveillance and crisis management: trends, OGC standards and application examples.“ *International Journal of Health Geographics*. 29 p.
- [2] BRUNN, S., D., MATLOVIČOVÁ, K., MUŠINKA, A., et al. (2018). Policy implications of the vagaries in population estimates on the accuracy of sociological mapping of contemporary Slovak Roma communities. *Geojournal*, vol. 83, issue: 4. 853 – 869.
- [3] BURÁK, M. (2018): Pocitové mapy Slovenska: <<https://www.pocitovemapy.sk/>>
- [4] GESSA, S., di. ed. (2008). Participatory Mapping as a tool for Empowerment. Rome: International Land Coalition.

- [5] KARÁČSONY, P., BALINT, F. (2016). The impacts of social and economic factors on unemployment in the Kosice region from 1993 to the present. *Tér és társadalom*, vol. 30, issue: 2. 70 – 80.
- [6] KARIKA, J. (2017). V Dobšinej na osade vnímajú jej obyvatelia výstavbu bytov ako príležitosť. *MestoDobšina.sk – Nezávislé internetové noviny*, 9th March 2017: <<http://mestodobsina.sk/v-dobsinej-na-osade-vnimaju-jej-obyvatelia-vystavbu-bytov-ako-prilezitost/>>
- [7] Mesto Dobšina. (2015). Už žiadne nelegálne stavby v Dobšinej. *MestoDobšina.sk Nezávislé internetové noviny*: <<http://mestodobsina.sk/uz-ziadne-nelegalne-stavby-v-dobsinej/>>
- [8] MOOR, A., di. (2018): A Community Network Ontology for Participatory Collaboration Mapping: Towards Collective Impact. *Information*, vol. 9, issue: 7, July 2018.
- [9] NEMEC, J. (2018). Public Administration Reforms in Slovakia: Limited Outcomes (Why?). *Inspacee Journal of Public Administration and Policy*, Vol. 11, Issue 1, 6/2018. 115 – 134.
- Odkaz pre starostu (2018). <<https://www.odkazprestarostu.sk/>>
- [10] PÁLENÍK, M. (2010). OpenStreetMap – slobodná wiki mapa sveta. 23th July 2010: <<http://www.posterus.sk/?p=8168>>
- [11] PÁNEK, J. (2011). Participatory and Public Participation GIS: A phenomenon of Neocartography with a High Potential in Developing Countries ? Ostrava: University of Ostrava, *5th International Conference on Globalization – The Scale of Globalization – Global, Local, Individual*. 235 – 243.
- [12] ŠUVADA, M. (2015). Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: Politický odbor Matice slovenskej. 169 p.
- [13] ŠVECOVÁ, A., RAJČÁKOVÁ, E. (2014). Regionálne disparity v sociálno-ekonomickej úrovni regiónov Slovenska v rokoch 2001 – 2013. In: Lauko, V., et al. (2014). *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského. 257-294.
- [14] Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2018). Nezamestnanosť – mesačné štatistiky.

Kontakt

Mgr. Milan Takáč

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie

Mlynská dolina, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava

milan.takac@uniba.sk